Reverberaţii pe marginea schimbărilor din învățământul polonez

Viorica **GORAȘ-POSTICĂ**
dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova
Centrul Educaţional PRO DIDACTICA

Rezumat: *Articolul oferă o analiză academică a rezultatelor unei vizite de studiu la Universitatea din Opole, Polonia, în cadrul programului european Erasmus+, prezentând, de manieră eseistică, unele referinţe pe marginea contextului sociocultural polonez, a realităţii educaţionale universitare, dar şi anumite reflecţii asupra problemelor pedagogice curente cercetate de colegii polonezi. De asemenea, se face o prezentare a modelelor de educaţie civică şi religioasă din această ţară.*

Cuvinte-cheie: *vizită de studiu, învăţământ universitar, educaţie civică, studenţi, profesori universitari, integrare europeană, schimb de experienţă, educaţie religioasă, cercetare pedagogică.*

Abstract: *This study provides an academic analysis of the results of a study visit to the University of Opole, Poland, within the framework of the Erasmus+ European program, presenting some essayistic references to the Polish socio-cultural context, to the university educational reality in this country, as well as some reflections on current pedagogical issues investigated by Polish colleagues. Also, there is a presentation of models of civic and religious education in this country.*

Keywords: *study visit, university education, civic education, students, university professors, European integration, exchange of experience, religious education, pedagogical research.*

INTRODUCERE

Referinţele ce urmează sunt rezultatul unui schimb de experienţă academică, pe marginea vizitei de studiu la Universitatea din Opole, Polonia, în cadrul Programului *Erasmus+*, disponibil în Moldova începând cu anul 2015. Este o oportunitate aşteptată şi meritată, credem, şi de noi, or, colegii din România sărbătoresc deja 20 de ani de implicare, numindu-l *o poveste*, care a schimbat destinul a zeci de mii de studenţi, profesori, lucrători de tineret şi voluntari. În Europa, programul există de 30 de ani, debutând în 1987 doar pentru studenţi, dezvoltându-se şi cuprinzând ulterior formarea profesională, educaţia şcolară, educaţia adulţilor, tineretul şi sportul. Numit *Socrates 1, Socrates 2, Leonardo da Vinci, Programul de învăţare pe tot parcursul vieţii)*, din 2014 are denumirea actuală, *Erasmus+*, cu impact enorm asupra sincronizării învăţământului european şi a promovării calităţii, relevanţei şi accesului la o educaţie de calitate pentru multipli actori educaţionali. Aşadar, beneficiile *Erasmus+* în 2017 sunt cu atât mai mari cu cât recunoşti că faci parte din marea familie europeană, alături de alte sute de mii de cetăţeni, şi poţi să oferi practici academice de succes, dar şi să înveţi lucruri noi, demne de preluat, ca să ”aducem Europa şi la noi acasă”, pas cu pas, fiind convinşi că se poate.

CONTEXT SOCIOCULTURAL POLONEZ

După cum se ştie, Polonia este o ţară din Europa Centrală, a şasea după mărime de pe continent, cu o populaţie de

peste 38 de mln. de locuitori, care a parcurs destul de reuşit traseul de integrare europeană, astfel fiind vizibile rezultatele în toate domeniile vieţii, dar şi devenind povestea de succes a integrării statelor ex-socialiste. Aşa cum Germania are 16 landuri, Polonia este împărţită în 16 voievodate, modelul german de dezvoltare, în general, şi de educaţie, în mod special, fiind foarte apreciat. Totuşi, tensiunile curente cu Franţa, dar şi cu alte state europene au generat păreri împărţite între cetăţeni, iar studenţii pe care i-am chestionat au spus că nemţii şi francezii îi tratează, deseori, cu superioritate şi ei se simt discriminaţi, la capitolul toleranţă socială şi interetnică, de exemplu. Inegalităţi de tot felul au existat şi vor exista, important însă, pentru orice cetăţean de rând, este să sesizeze diferenţa şi să o valorifice. Aceiaşi studenţi au mărturisit sincer că atât ei, cât şi părinţii, dar şi bunicii lor, spun cu fermitate că nivelul de trai în Polonia de azi e mai bun, fără îndoială, şi că integrarea europeană le-a adus prosperitate sensibilă şi recunoscută atât de generaţia mai în vârstă, cât şi de cei mai tineri.

După 27 de ani de democraţie în Polonia, politicile şi practica actuală oferă prioritate dezvoltării economiei inovative, în baza strategiei *Europa 2020*, or, inovaţia este considerată modul în care se poate trece la o nouă etapă de dezvoltare şi eficienţă. De asemenea, de inovaţie au nevoie companiile pentru dezvoltare. Acest lucru l-a explicat recent ambasadorul Republicii Poloneze la Bucureşti, Marcin Wilczek, care a susţinut că Polonia are multe de spus lumii în materie de inovaţie, fiind o ţară parteneră la ediţia 2017 a celui mai mare târg de tehnologie industrială, Hannover Messe. La Varşovia, Google şi-a construit un campus pentru dezvoltarea start-up-urilor inovative, singurul de acest fel pe care gigantul american îl are în Europa de Est. Google trebuie să fi văzut ceva special, presupun jurnaliştii. O firmă poloneză produce componente pentru vehiculele marţiene ale NASA. Inventatorii polonezi se implică activ în dezvoltarea Hyperloop, proiect al lui Elon Musk, care ar trebui să revoluţioneze transportul prin vehicule care circulă cu viteze mai mari decât cele ale aeronavelor prin tuburi cu presiune redusă [16].

Alte argumente forte la acest capitol le putem evidenţia lejer, inclusiv conform celei mai populare enciclopedii virtuale, *wikipedia*, care scrie că Polonia are o economie de piaţă cu venituri mari, fiind cea de-a şasea cea mai mare economie în UE, cu una din cele mai mari creşteri din Europa, care înainte de criza economică mondială din 2008-2012 avea o rată de creştere de peste 3,0%. Este singura ţară membră a Uniunii Europene care a evitat declinul economic, înregistrând cea mai mare creştere a PIB-ului din UE în anul 2009 [19].

STUDIU DE CAZ: OPOLE

Oraş academic, capitală regională, de voievodat, supranumit de locuitori şi *creative city*, pentru promovarea şi negocierea conceptului de creativitate urbană la toate nivelurile: social, cultural, material etc. Mai este numit şi capitala muzicii poloneze, graţie festivalului de muzică care se desfăşoară anual. Deşi Chopin nu a găsit în Polonia un mediu prielnic pentru desăvârşirea sa artistică, Franţa adoptându-l cu generozitate, totuşi emblema lui rămâne călăuzitoare pentru polonezi, având şi azi numeroşi laureaţi internaţionali de renume la diferite concursuri internaţionale la pian [10].

În proiectele strategice, edilii propun ca Opole să devină capitală intelectuală a regiunii: la moment, în oraş, sunt peste 36 mii de studenţi şi 1700 de lucrători academici. Printre obiectivele strategice, mai regăsim: ”Promovarea intensivă şi extensivă a oraşului Opole în calitate de centru educaţional, de cunoştinţe şi de inovaţii” [4, p. 23].

În acelaşi timp, se recunosc şi se semnalează probleme demografice mari la nivel naţional, depopularea regiunii în ultimii 20 de ani devenind alarmantă. În analiza SWOT a dezvoltării oraşului, de la *puncte forte*, am extras, dintre multe, doar reconstruirea culturală, socială, economică, după 1989, alături de alte oraşe europene; sistemul educaţional şi medical bine dezvoltat şi calitatea bună a educaţiei din instituţiile din Opole, demonstrată prin rezultatele bune la examenele finale. La *puncte slabe*, depistăm: nivel scump de viaţă; cercetătorii şi academicienii calificaţi nu vor să rămână să îşi dezvolte cariera în Opole; şomaj înalt printre tineri, inclusiv printre cei cu studii superioare; calificările locuitorilor nu corespund cerinţelor actuale ale pieţei muncii din oraş; metamediul Internetului influenţează enorm politica şi opinia publică în general, iar politicienii nu folosesc suficient TIC-ul ca să îşi optimizeze imaginea şi să interacţioneze cu publicul, pentru a se apropia mai mult de nevoile lor [4, 9].

Pentru soluţionarea problemei natalităţii joase, oraşul s-a încadrat activ în programul demografic de stat *Familia 500+,* orientat spre susţinerea şi promovarea grijii pentru copii şi familii. Or, în viitorul imediat, în Europa numărul oamenilor în vârstă îl va depăşi pe cel al tinerilor şi criza demografică va afecta în mod sensibil educaţia: beneficiarii educaţiei se vor diversifica de la an la an şi profesorii, managerii vor presta şi alte tipuri de servicii educaţionale, inclusiv de natură nonformală, pentru diferite categorii de populaţie, mai în vârstă. Am remarcat, în timpul parcurgerii titlurilor recente de carte din bibliotecile mai multor facultăţi, o gamă largă şi variată de studii, inclusiv în engleză, care abordează problematica extinderii intensive a oraşelor poloneze, ca element avansat de civilizaţie [1,12].

REALITĂŢI EDUCAŢIONALE UNIVERSITARE

În Polonia, există mai multe alternative de învăţământ, cele mai frecvente fiind: 3 ani la un liceu sau 4 ani la o şcoală tehnică. Ambele variante se încheie cu un examen de maturitate, *matura* (echivalent al bacalaureatului), după care elevul poate urma mai multe forme de învăţământ

superior, care conduc la licenţă: *licencjat* sau *inżynier*, după care urmează masteratul şi doctoratul. Astfel, sistemul de educaţie permite 22 de ani de şcolarizare neîntreruptă.

Cele 500 de universităţi şi colegii pentru studii superioare, dintre care 131 de stat şi 326 private, numără aproape 3 milioane de studenţi. Conform hotărârii parlamentului polonez din 18 martie 2011, universităţile sunt divizate în categorii în funcţie de statutul lor legal şi de nivelul de autorizaţie. Există 19 universităţi publice şi 2 private considerate clasice, care oferă posibilitate de a obţine doctoratul în, cel puţin, zece domenii. Celelalte sunt specializate după profil, numele lor reflectând, de obicei, care este acesta: de exemplu, universitate politehnică, de medicină etc. Mai multe universităţi poloneze se bucură de reputaţie internaţională. Una dintre acestea, creată în 1364, Universitatea Jagellona din Cracovia, este a doua ca vechime din Europa Centrală, după Universitatea din Praga, Karolinum, datând din 1348. Sistemul universitar polonez a fost restructurat după modelul oferit în cadrul Procesului de la Bologna, introducându-se, astfel, treapta intermediară de masterat între licenţă şi doctorat. Urmând modelul german, pe care Polonia l-a imitat în mod tradiţional, cel mai înalt titlu universitar este cel de *doctor habilitat*, cerut. în general, atunci când se candidează pentru un post de profesor universitar [18].

Un alt domeniu dezvoltat la facultăţile universitare sunt institutele de cercetare, foarte promovate de altfel, cu extinse tradiţii şi relaţii academice trainice la nivel de ţară, dar şi la cel internaţional.

În universităţile poloneze notele se dau de la 2 la 5, existând posibilitatea creşterii cu 0,5 puncte. Nota 2,0 este nota care înseamnă respingere, nota 3,0 fiind nota minimă de trecere, după care urmează notele 3,5; 4,0; 4,5 şi, în final, nota maximă 5. Nu există nota 2,5, iar 5,5 sau 6,0 se dau pentru rezultate excepţionale, care „depăşesc aşteptările", dar depinde de universitate.

Deşi este considerată a face parte din ţările cu un învăţământ modern şi eficace, Polonia a fost criticată recent de Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE) pentru tergiversarea unor reforme în învăţământul superior. OCDE (în care Polonia e membru) remarcă într-un studiu că, deşi Polonia a reuşit să asigure o largă autonomie a universităţilor, totuşi învăţământul superior nu este încă adaptat la piaţa muncii. Manualele folosite nu iau în calcul ce îi aşteaptă în mod real pe studenţi după încheierea studiilor superioare. Universităţile poloneze rămân ''fortăreţe" închise, în care profesorii veniţi din afară nu pot pătrunde decât cu foarte mare greutate. Tot aşa, OCDE recomandă Poloniei să amelioreze sistemul acordării burselor, atrăgând, totodată, atenţia asupra nivelului ridicat al cheltuielilor de şcolarizare [8, 11].

Universitatea din Opole, la care am desfăşurat stagiul de predare şi cercetare, este una dintre cele mai tinere din ţară, fiind înfiinţată în 1994, dar care a cunoscut, în cele peste 2 decenii de existenţă, o evoluţie spectaculoasă, fiind promovată la nivel mondial astfel: o universitate cu o dezvoltare rapidă, cu un personal internaţional excelent, cu peste 700 de oameni de ştiinţă, servicii de cercetare şi bibliotecă moderne, stagii internaţionale, asistenţă financiară, relaţii bune cu piaţa muncii – toate acestea pentru a pregăti tinerii în mod performant pentru viitoarea carieră şi pentru viaţă [20]. Bineînţeles, la prima vedere, impresionează infrastructura, spaţiile generoase şi dotarea acestora, condiţiile de agrement, inclusiv sălile de forţă în aer liber. Sălile pentru cadrele didactice sunt în număr relativ egal cu cele destinate studenţilor, având funcţionalitate maximă, mai ales prin implicarea/cooperarea lectorilor din şcolile doctorale: fiecare doctor habilitat are cabinetul său, doctorii sunt câte 2-3 în cabinet, ca sală atât pentru cercetare, dar şi pentru orele practice şi consultaţiile cu studenţii. Fiecare facultate are şi propriul institut de cercetare şi propria bibliotecă. Radioul şi televiziunea universitară, ziarele şi revistele pentru studenţi şi profesori, teatrul şi cluburile studenţeşti mi s-au părut implicate plenar în stimularea formabililor şi profesorilor pentru o viaţă academică de calitate, într-un mediu educaţional prietenos pentru toţi actorii.

EDUCAŢIA CIVICĂ ŞI RELIGIOASĂ

Pentru poporul polonez, romano-catolicismul este considerat elementul fundamental al identităţii naţionale. Acest sentiment s-a consolidat după împărţirea regatului polon între Prusia protestantă, Austria catolică şi Rusia ortodoxă, care a luat cea mai mare parte din teritoriile poloneze. În aceste condiţii, primatul Bisericii romano-catolice devine simbolul unităţii naţionale timp de sute de ani. Puterea acesteia este confirmată încă din anul 1537, când a fost recunoscută drept a doua instituţie din regat după rege şi inter rex de drept între două regalităţi. Biserica romano-catolică a avut un rol eminent în educarea poporului şi în cultivarea spiritului naţional prin sistemul de şcoli de toate gradele pe care le-a patronat şi, foarte important, a întreţinut relaţii apropiate cu elitele intelectuale şi politice, care, deşi crescute la şcoala revoluţiei franceze, au ştiut să preţuiască rolul istoric şi naţional al bisericii. O sursă virtuală românească afirmă că Polonia este cea mai religioasă ţară din centrul Europei, or, 66% dintre polonezi merg la biserică în fiecare duminică şi doar 4% nu merg niciodată [17].

În acelaşi timp, se alertează mass-media, influenţa crescândă a bisericii catolice asupra învăţământului a început să-i neliniştească până şi pe unii dintre catolicii moderaţi. Nu numai că religia este predată în şcoli, dar statul este cel care plăteşte salariile celor circa 40.000 de profesori de catehism, care nu sunt controlaţi de Ministerul Învăţământului, ci direct de ierarhia catolică. Activităţile destinate tinerilor catolici primesc mult mai multe subsidii decât cele coordonate de organizaţiile laice. Deşi statul este oficial laic, crucile pe pereţii sălilor de curs

s-au banalizat şi nu arareori în şcoli se organizează slujbe şi binecuvântări. Paradoxal, dar studenţii intervievaţi nu s-au declarat practicanţi ai religiei catolice, ci doar că acceptă o tradiţie educată în familie. Cu toate acestea, pentru moment, religia rămâne o materie facultativă, teoretic, în alternanţă cu cursurile de morală. În realitate, aceste cursuri de morală şi de etică nu au fost niciodată organizate, în parte şi din lipsă de personal, ceea ce înseamnă că elevii atei sau cei aparţinând altor religii merg la cursurile de catehism catolic, din teama de a nu fi rău văzuţi. Totuşi, cu toate presiunile bisericii, până acum notele obţinute la cursurile de religie nu sunt luate în seamă la calcularea mediei anuale [18].

Statul polonez subvenţionează activitatea a două universităţi catolice, cea din Lublin şi cea din Cracovia, explicaţia oferită fiind că, în acest fel, se susţine pregătirea viitorilor profesori de catehism, care vor preda în şcolile publice. Tot aşa, elevii care frecventează cursurile de religie catolică primesc pe an 6 zile de vacanţă în plus: 3 – înainte de Paşti şi 3 – înainte de Crăciun [18]. Facultatea de Teologie a Universităţii din Opole, de exemplu, impresionează de-a dreptul prin grandoarea sa, nu atât cu referire la teritoriul ocupat şi la infrastructura dezvoltată, inclusiv biserica imensă, cât la numărul mare de studenţi, la publicaţiile şi cercetările făcute, şi în colaborare cu profesorii de religie din şcoli. Până la urmă, religia a devenit un element important al educaţiei civice în şcoală, de la vârstă timpurie, or, în instituţiile de învăţământ polonez, educaţia civică nu figurează ca disciplină obligatorie, fiind doar opţională la etapa liceală. Dintre studenţii chestionaţi, o parte nesemnificativă şi-au amintit că au făcut anumite module în 1-2 clase de liceu, spiritul civic însă, pe care l-am sondat în mod indirect, mi s-a părut destul de dezvoltat, manifestat mai ales prin atitudinea, în general, pozitivă faţă de mersul lucrurilor în ţară şi prin grija faţă de comunităţile în care locuiesc (*Polonia scăldată de ploaie şi fără gunoaie*, a fost o rimă mult prea ordinară, ce îmi răsărea în minte în timp ce parcurgeam distanţa de la Varşovia la Opole).

Am reuşit să împărtăşesc experienţa mea academică şi practicile pozitive din ţară, ca rezultat al implicării de durată în proiecte educaţionale de educaţie civică de la cea mai fragedă vârstă, atât prin intermediul disciplinei de bază, cât şi prin intermediul opţionalelor, iniţiate în proiecte şi promovate de C.E. PRO DIDACTICA, la nivel naţional, *Cultura bunei vecinătăţi*, *Educaţie pentru toleranţă* şi *Să ne cunoaştem mai bine*. Interesul studenţilor la care am predat, de altfel jumătate dintre ei proveniţi din diferite regiuni ale Ucrainei, a fost unul sporit. M-am bucurat să remarc deschiderea şi dorinţa lor de cunoaştere, dar şi interesul de implicare în proiecte europene comune [21].

PROBLEME PEDAGOGICE ACTUALE

La nivel de structură a cercetărilor pedagogice, publicate în culegeri de la conferinţe şi în reviste ştiinţifice, am observat că acestea conţin, pe lângă cele similare cu ale noastre, concepte, delimitări tematice de conţinut, descrierea metodologiei cercetării, prezentarea rezultatelor, dezbateri la subiect, toate evidenţiate ca paragrafe/subpuncte aparte. Am remarcat deschiderea internaţională a cercetărilor: deşi marea majoritate, evident, sunt în poloneză, conţin publicaţii ale multor autori străini. Un număr al unei reviste de cercetări pedagogice, de exemplu, avea autori din 15 ţări. Toate articolele sunt bazate pe o cercetare practică, în afară de cele axate pe studii teoretice ale literaturii de specialitate, aşa-numitele *literature review.*

În continuare, vom parcurge analitic, în mod foarte selectiv, unele abordări investigaţionale din revistele recente, studiate la Universitatea din Opole, care, sperăm, să inspire publicul interesat şi să anime anumite aplicaţii contextuale şi la noi.

Leadershipul educaţional, o temă prioritară de cercetare, existând şi o revistă de profil, este caracterizat prin următoarele concepte-cheie: responsabilitatea la bază, cooperarea, dezvoltarea personală, învăţarea, încrederea, incluziunea (în vârful piramidei). Managementul educaţional şi leadershipul într-o lume a schimbării [5], teme abordate cu focusare pe *sensitive management*, confirmă inevitabilitatea schimbărilor profunde în educaţie şi, implicit, în managementul educaţional. Urmează să edificăm şcoli axate pe viitorul copiilor, mai mult decât pe trecut. Este bine să îl cunoaştem, dar viitorul nu îl va prelua nicidecum.

Într-o cercetare comparativă dintre învăţământul polonez şi cel finlandez, se ajunge la concluzia că învăţământul polonez este axat pe valorile trecutului, dar cel din Finlanda scrutează cu curaj viitorul. Întrebarea de bază este: Cum ajută profesorul fiecare copil să facă faţă schimbărilor constante şi să aibă o viaţă de calitate, adaptându-se la aceste schimbări, luând în considerare, în mod egal, realităţile sociale curente, care influenţează dezvoltarea individuală a fiecăruia? Eliminarea intoleranţei şi a discriminării într-o lume foarte diversă devine prioritară. Şcolile îşi schimbă statutul, mulţi părinţi nu ştiu cum să îşi educe copiii, trebuie ajutaţi. Accelerarea schimbărilor ne impune să nu ne focusăm pe stabilitatea căutată, dorită pentru confort, conform recomandărilor OECD. Legea Educaţiei din Polonia stipulează: ”Predarea trebuie să se bazeze pe sistemul de valori creştine şi pe principiile eticii universale. Educaţia va ajuta tinerii să devină responsabili, să îşi iubească ţara şi să respecte patrimoniul cultural polonez, având deschidere simultană către valorile altor ţări europene şi din lumea întreagă. Valorile-cheie pe care se vor edifica familiile şi societatea în ansamblu sunt: solidaritatea, democraţia, toleranţa, justiţia şi libertatea”. La acelaşi capitol regăsim unele semnale din şcolile poloneze, inclusiv probleme legate

de calitatea educaţiei în sate; profesorii sunt foarte ocupaţi cu procesul, cu rutina zilnică şi nu au timp să reflecteze profund asupra muncii lor, să discute între ei, să se întrebe: De ce am procedat aşa şi nu altfel? Cum ar fi fost mai bine? De asemenea, se atestă cunoaşterea insuficientă de către profesori a cercetărilor de ultimă oră în educaţie: abordarea lor în practică este puţin răspândită în şcoli, managementul şcolii axat pe formalităţi şi mai puţin, în multe cazuri, pe procesul educaţional ca atare; dorinţa cadrelor didactice de a se perfecţiona permanent nu este prioritară; competiţia dintre profesori şi elevi nu este totdeauna binevenită şi sănătoasă; lupta pentru note bune, în detrimentul cunoştinţelor de calitate. Concluzia vizează crearea viitorului în şcoală, a educaţiei de calitate, prin participarea tuturor actorilor educaţionali [5, p. 16].

Un studiu original analizat de noi a fost şi *Leadership pentru democraţie: dezvoltarea organizaţiilor democratice* (R. Dorczak), care oferă o analiză a leadershipului la nivel individual, de grup, de organizaţie şi social, în ansamblu. Judecarea educaţiei sub aspectul calităţii, al relevanţei şi accesului a fost de perspectivă, începând cu 1980, cu unele limite recunoscute astăzi: perspectiva individuală, a fiecărei persoane. Avem nevoie de un leadership şcolar *person-oriented*, inclusiv de crearea unui mediu democratic, ca fiecare să se implice, oferindu-se şanse egale tuturor [5, p. 19-20]. Cât priveşte dezvoltarea ca valoare educaţională fundamentală, psihologia oferă mai multe teorii în acest sens, începând cu behaviorismul, iar transformarea culturii şcolare este o condiţie pentru dezvoltarea individualităţilor. În acelaşi context, se analizează, în mod experimental, cultura şcolară, după tipologia lui Ch. Handy, cu următoarea clasificare: tipul Zeus (autoritar), tipul Apollo (birocratic), tipul atenian (înţelept, cu muncă şi decizie de echipă, cu libertate de acţiune, care oferă şanse mai bune pentru fiecare) şi tipul dionisiac (susţine cultura unor indivizi independenţi, centraţi pe satisfacerea propriilor nevoi sau interese, care nu au rezultate sociale prea bune şi nu se încadrează neapărat în socium, neproducând valori sociale). Această abordare, mai puţin cercetată la noi, merită atenţia practicienilor şi teoreticienilor, având relevanţă pragmatică sporită, după noi [5, p. 21].

În studiul *Provocările educaţiei în contexte diverse: o analiză a literaturii sau cum înţelegem noi diversitatea în educaţie?* de J. Kotlarz [7, pp. 27-38] se enunţă următoarele: abordarea diversităţii nu este o problemă, ci o provocare, în contextul mondial şi local caracterizat prin diversitate. Cum să facem faţă diversităţii? Or, educaţia este o funcţie a societăţii, iar societatea – o funcţie a educaţiei (J. Dewey). Diversitatea societăţii poloneze a fost subliniată după aderarea la Uniunea Europeană; în mod tradiţional, societatea poloneză era recunoscută ca una destul de omogenă, cu 97 la sută de locuitori de origine catolică. ”Oala de topire” a fost ani la rândul o metaforă uzuală a diversităţii, iar ”bolul de salată” a devenit în mod curent metafora opusă şi recomandată în mozaicul cultural, în care abordarea diversităţii din perspectiva pedagogiei critice este una la zi. Educaţia pentru diversitate este o “megatendinţă”, ”promovând descoperirea secretelor coexistenţei reprezentanţilor diferitelor culturi. Aceste culturi au coexistat mult timp, dar, din păcate, trebuie remarcat faptul că adesea închise una faţă de alta, când nu se apreciau reciproc tradiţiile, neînţelegându-se gradul de manifestare a valorilor reprezentate de o altă comunitate. Educaţia modernă dezvăluie valoarea “microlumii”, în contextul “macro-”, în care culturi diferite coexistă şi beneficiază pe deplin de această coexistenţă” [7, p. 32].

Banks şi Ayers corelează conceptul de diversitate cu conceptul de democraţie. Potrivit lor, democraţia este o modalitate de a trăi împreună, un fel de guvernare, este un sistem fragil şi delicat, dar, cu toate eşecurile din istorie, este imposibilă fără educaţie [3]. Respectul pentru persoană, profesori şi studenţi, părinţi şi membrii comunităţii se află în centrul şcolilor democratice bune. Învăţământul democratic îi încurajează pe formabili să îşi dezvolte iniţiativa şi imaginaţia, capacitatea de a ”mântui lumea”, înţelepciunea de a identifica obstacolele în calea întregii omeniri şi curajul de a acţiona asupra oricăror cerinţe cunoscute. Educaţia într-o democraţie este, în mod caracteristic, ”înflăcărată de ochi şi inspirată de raţiune”, întotdeauna fiind necesară deschiderea uşilor şi deschiderea minţii, în timp ce elevii îşi fac drumul într-o lume mai mare [Cf. 2, pp. 3-11].

Democraţia nu se dă de-a gata, ea trebuie să fie câştigată/obţinută, criza sociopolitică din Crimea, în particular, şi cea ucraineană, în general, confirmă acest lucru. Or, ”educaţia are potenţialul de a deveni un loc de rezistenţă, împotriva nedreptăţii, atât prin utilizarea celor mai bune practici, cât şi prin formarea în sine” [Lynch, Lodge, 2005, apud 2]. Educaţia trebuie să se concentreze asupra legăturii dintre identitatea individuală şi procesele sociale şi politice, formarea identităţii globale fiind o provocare fundamentală pentru aceasta. Şcoala modernă se confruntă cu o sarcină dificilă şi complexă: determinarea valorii educaţiei pentru diversitate. Departamentul SUA pentru educaţie, de exemplu, a atestat, în toamna anului 2014, că numărul elevilor albi este mai mic decât cel al copiilor negri, astfel minoritatea devine majoritate şi aduce pe ordinea zilei alte exigenţe educaţionale ale civismului, care trece prin dilema pluralismului. Iar imperativul declarat de francezul J. Delors încă în 1999, *Learning to live together* (*Să învăţăm a trăi împreună*), rămâne în continuare foarte actual. Conceptul de diversitate este foarte contextualizat şi nu poate fi caracterizat nicidecum doar pe principii generale. Recunoaşterea şi acceptarea diversităţii nu sunt suficiente, spun cercetătorii polonezi,

folosirea ei în scop de dezvoltare este cu mult mai importantă, de aceea leadershipul şcolii trebuie să se bazeze pe respect şi pe libertatea exprimării fiecăruia. Or, dilema enunţată demult de A. Camus – „Şcoala îi pregăteşte pe copii să trăiască într-o lume care nu există" – continuă să ne provoace pe toţi cei din domeniu, dar şi să-i incite pe unii critici acerbi ai sistemului educaţional.

Cum să ne dezvoltăm competenţele profesionale în mediul universitar prin intermediul blogului (cercetare din Spania, apărută în revista de leadership) subliniază importanţa autoreflecţiilor academice ale profesorilor şi publicarea lor pe blog, inclusiv prin evaluarea lucrărilor studenţilor şi valorificarea comentariilor acestora. Blogul devine, astfel, un instrument util de învăţare, care contribuie mult la crearea şi întreţinerea unor comunităţi dinamice de învăţare. Un studiu original mi s-a părut compararea rezultatelor unei cercetări din pedagogia socială din 2002 cu una din 2014, fiind adăugate încă trei variabile de context [13].

Un alt studiu interesant, care m-a intrigat, este scris de El. Plociennik, de la Universitatea din Lodz, *Educaţia pentru înţelepciune în grădiniţa poloneză*, ca element al curriculumului oficial, în care se subliniază că grădiniţa şi şcoala au rolul să îi ajute pe copii sa devină mai cumpătaţi, să capete înţelepciune, având la bază dezvoltarea gândirii, inspirată de paradigma cercetătorului american J. Sternberg: necesitatea dezvoltării conjugate a gândirii reflexive, gândirii dialogice, gândirii dialectice (Core Curriculum for Pre-school and General Education in Individual Types of School (23 mai 2014) [13].

CONCLUZII

În final, deducem idei valoroase vizavi de utilitatea şi relevanţa cunoştinţelor, de ordin teoretic şi practic, obţinute în cadrul schimbului de experienţă facilitat de Programul *Erasmus*+. Credem că vom putea adapta mai multe idei, vom provoca factorii de decizie, dar şi practicienii să se inspire în procesul de reformă continuă a educaţiei. Deschiderea, ospitalitatea instituţiilor noastre, dar şi multe practici de succes din contextul actual moldovenesc ar putea oferi colegilor polonezi lecţii valoroase. Deocamdată, cea mai uşoară/accesibilă cale, se pare, ar fi publicarea rezultatelor cercetărilor noastre în revistele ştiinţifice poloneze, dar şi din alte ţări, căci, cu siguranţă, cele peste două decenii de educaţie democratică ne-a adus numeroase experienţe pozitive, la toate nivelurile, în pofida unor obstacole, intelectualii noştri reuşind să menţină pe linia de plutire cursul european. Prin comparaţie, la distanţă, acest lucru devine şi mai vizibil. Ar fi bine să reflectăm şi să valorificăm mai mult, inclusiv prin analize, studii comparative cu alte ţări.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. A New Impetus for European News. European Commision, 2002.
2. Ayers W. Teaching in and for democracy. In: Slater B. Flinders D. J. Eds. Curriculum and teacher dialogue. Vol.12, 2009.
3. Banks. J.A.(ed.) Democracy and Diversity Education: Global Perspectives, Jossey-Bass, San-Francisco, Adams M. et. al, 2000. In: Readings for Diversity and Social justice, Routledge, London, 2006.
4. Cities in transition. Urban Governance in Olomouc Region and Opole Voivodeship. Edited by Ewa Ganowich et al. Civipolis, 2013.
5. Contemporary Educational Leadership. Vol. 1 (3), 2014.
6. Development strategy of Opole in the years 2012-2020 (selected problems). Opole, Polonia, 2012. Pe: http://www.opole.pl/wp-content/uploads/2012/12/Strategia-wersja-angielska.pdf
7. Education. Opole University Annual. Vol 1. Institutul de Ştiinţe Pedagogice al Universităţii din Opole, 2015.
8. Education at a Glance 2012: OECD Indicators 2012. Pe: http://dx.doi.org./10 1787//eng-2012
9. Kendall D. Sociology in our times: the essentials. 7th edition. Education: 2008, pp. 518-558.
10. Schooling for tomorrow. What Schools for the Future? OECD Publishing, 2001. Pe: http://www.oecd.org/site/schoolingfortomorrowknowledgebase/futuresthinking/scenarios/38967594.pdf
11. The rise of city cultures in the Central Europe, edited by Ewa Rewers, PWH, Warsaw, 2015.
12. The New Educational Review. Vol. 42. Torun, 2015. Pe: http://www.educationalrev.us.edu.pl/dok/volumes/tner_4_2015.pdf
13. Woods P. A. Democratic Leadership in Education. London: Sage, 2005. 192 p.
14. http://www.opole.pl
15. http://www.erasmusplus.ro/evenimente-det/vrs/IDev/929 (Accesat la 13.05.2017).
16. http://www.zf.ro/business-international/polonia-dezvoltare-economica-si-prosperitate-prin-inovatie-16267988 (Accesat la 11.05.2017).
17. http://www.crestinortodox.ro/religie/religie-biserica-europa-centrala-de-69244.html (Accesat la 10.05.2017).
18. http://romanialibera.ro/special/reportaje/invatamantul-in-polonia--de-la-o-ideologie-la-alta-135004 (Accesat la 9.05.2017).
19. https://ro.wikipedia.org/wiki/Polonia (Accesat la 2.06.2017)
20. http://www.uni.opole.pl/en
21. http://prodidactica.md/curricula-optionale/